



THE SWEDISH FOUNDATION
FOR HUMAN RIGHTS

2016-12-13

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Remissvar av betänkande SOU 2016:44 Kraftsamling mot antiziganism – diarienummer Ku2016/01696/DISK

Fonden för mänskliga rättigheter (MR-Fonden) välkomnar Kommissionen mot antiziganisms slutbetänkande och skickar här några kommentarer avseende kapitel 3 – Erkännande av antiziganism och kapitel 4 – Tydligare styrning och samordning av åtgärder mot antiziganism.

Kapitel 3 – Erkännande av antiziganism

3.4 Vikten av att fylla ett erkännande med innehåll

MR-Fonden är av samma åsikt som Kommissionen mot antiziganism gällande antiziganismens historiska rötter. Kränkningarna av de romska gruppernas rättigheter har varit statligt sanktionerade både nationellt och lokalt och dessa måste erkännas för att kunna bekämpa antiziganismen. Detta ämne var föremål för en granskningsrapport MR-Fonden tog fram 2015 och som Kommissionen mot antiziganism refererar till i sitt slutbetänkande: ”Har Sveriges romer fått upprättelse?”¹ Utöver en officiell ursäkt samt minnesmärken, rekommenderar MR-Fonden att komplettera dessa förslag med följande åtgärder om ökat sanningsökande och att höja romers anmälningsbenägenhet av diskriminering.

Det är ett omfattande och komplicerat arbete att nå upprättelse efter flera hundra år av utanförskap. Det handlar inte minst om majoritetsbefolkningens attityder och fördomar i stort. Det är viktigt för upprättelsearbetet att få veta vilka kränkningar som Sveriges romer fått utstå och vilka förhållanden och omständigheter som lett till dem. Ingen rent uttalad sanningskommission har skapats i Sverige med det syftet. Delegationen för romska frågor rekommenderade bland annat i sitt betänkande ”Romers rätt – En strategi för romer i Sverige” från 2010, att en sannings- och försoningskommission inrättas. Delegationen framhöll att den bristande kunskapen kring de historiska övergreppen på romer ligger till grund för den fortsatta

¹ Rapporten är tillgänglig online: http://www.humanrights.se/wp-content/uploads/2015/04/Har-Sveriges-romer-fatt-upprattelse_web.pdf

utsattheten och marginaliseringen. Varken delegationens betänkande eller regeringens vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet skapades för att vara sanningskommissioner. Dessa initiativ uppfyller inte heller de kriterier kring oberoende från staten som ska känneteckna en sanningskommission. Vidare har de sanningsökanden som gjorts i Sverige främst haft som syfte att få klarhet i vad som hänt men frågan om upprättelse och försoning har i stort lämnats därhän. För att lyckas med att förbättra romernas livssituation idag behövs dock inte bara kunskap om vad som hänt utan också upprättelse.

MR-Fonden rekommenderar därför:

- Att eventuella framtida sanningskommissioner ska vara oberoende och inte direkt underställda regeringen.
- Att mer sanningsökande sker på kommunalnivå.
- Att attitydundersökningar och historisk forskning genomförs för att ytterligare kunna förstå omfattningen av rasismen mot romer.
- Att kunskap från sanningsökandet sprids och offentliggörs.
- Att skadestånd och ekonomisk ersättning också ska beaktas som åtgärder till följd av vitbokens slutsatser och i framtida sanningsökanden.

Studier av EU:s byrå för grundläggande rättigheter och slutsatser från Diskrimineringsombudsmannen visar att benägenheten att anmäla diskriminering är låg hos den romska gruppen och att mörkertalet av ärenden som skulle kunna dras inför rätta troligen är hög. För att diskrimineringslagstiftningens skydd för romer ska kunna få ökat genomslag i rättegångsförfaranden behöver fler aktörer än Diskrimineringsombudsmannen få möjlighet att processa i domstol.

MR-Fonden rekommenderar därför:

- Att en fond skapas där ekonomiskt stöd ska kunna sökas för att driva strategiskt viktiga fall som kan bidra till upprättelse för romer.
- Att fler rättighetsbaserade utbildningsinsatser genomförs i samverkan mellan myndigheter, intresseorganisationer och folkbildningsaktörer.
- Att en översyn görs om nuvarande lagstiftning är tillräcklig för att motverka diskriminering i rättsväsendet.²

3.5 *Kommissionens rekommendationer för att reagera på kränkningar av romers rättigheter och möjliggöra upprättelse*

MR-Fonden stödjer de rekommendationer som Kommissionen mot antiziganism föreslår för att erkänna kränkningarna av romers rättigheter och har följande tillägg:

3.5.1 *En officiell ursäkt för historiska övergrepp*

MR-Fonden stödjer förslaget om att en officiell ursäkt från högsta politiska nivå – *Sveriges statsminister* – bör framföras, samt att den måste åtföljas av en rad åtgärder för att den överhuvudtaget ska uppfattas som trovärdig hos de romska grupperna.

² *Id. s. 29-37.*

3.5.2 *Minnesmärken, minnesdagar och namn på platser som anspelar på antiziganism*

MR-Fonden är av samma åsikt som Kommissionen mot antiziganism angående vikten av att uppföra minnesmärken över romers historia i Sverige. Utöver de förslag som presenteras i slutbetänkandet är det också viktigt att de romska gruppernas kultur även synliggörs i högre grad och inte bara i samband med negativa upplevelser och kränkningar utan även på ett värdesättande sätt synliggöra romsk kultur. En ökad romsk synlighet i Sverige kan bidra till att stärka romers förtroende för majoritetssamhället.

MR-Fonden föreslår därför:

- Att utreda och i samråd med de romska grupperna se över och om samtycke finns ta bort/ändra namn på platser eller ting som använder sig av benämningarna ”zigenare” eller ”tattare”.
- MR-Fonden föreslår även att den internationella romadagen den 8 april görs till flaggdag.³

3.6.3 *Inrättande av en nationell institution för mänskliga rättigheter*

MR-Fonden delar Kommissionen mot antiziganisms åsikt gällande vikten av att inrätta en MR-institution och att arbetet bör ske skyndsamt. En sådan institution har stora möjligheter att påverka efterlevnaden av mänskliga rättigheter i Sverige på ett positivt sätt, men kräver att inrättandet sker på bästa sätt.

MR-Fonden rekommenderar därför att den nya institutionen bland annat:

- Ska ha ett brett definierat mandat vilket möjliggör både gransknings- och främjandeverksamhet;
- Ska ha lagstadgade uppföljnings- och sanktionsmöjligheter, och breda möjligheter till uppföljning och krav på återkoppling då människorättsproblem konstaterats;
- Ska lämna årliga rapporter till riksdagen om människorättsituationen i Sverige;
- Ska kunna utarbeta lagförslag och intervensera i domstolsprocesser;
- Ska ges budget och personalresurser som står i rimlig proportion till dess breda mandat;
- Ska ge civilsamhället och minoriteter i Sverige, vilket inte endast ska omfatta de nationella minoriteterna, möjlighet till inflytande över institutionens verksamhet, mandat och vid tillsättandet av högre poster.

3.6.4 *Ratificering av internationella rättighetsnormer*

Kommissionen mot antiziganism rekommenderar att regeringen ska påbörja att arbeta för att Sverige så snart som möjligt ska ratificera tilläggsprotokollet till FNs konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. MR-Fonden tillstyrker denna rekommendation.

I Sverige är det svårt att erhålla upprättelse om ens ekonomiska, sociala, och kulturella rättigheter har kränkts. I och med att det svenska rättighetsskyddet uteslutande grundar sig i svensk lagstiftning eller Europakonventionen finns det inget väl genomarbetat skydd för kränkningar av ekonomiska, sociala, och kulturella rättigheter (ESK-rättigheter), då dessa inte inkluderas i Regeringsformen eller Europakonventionen i på ett komplett sätt. I de fall en

³ *Id.s.* 36.

rättighet finns reglerad, som exempelvis rätten till utbildning i tilläggsprotokoll 1 artikel 2 Europakonventionen, tillåts den inte få något större genomslag i svensk rättstillämpning. Detta är problematiskt och går tvärt emot såväl internationella överenskommelser och den svenska statens officiella ställningstagande att alla kategorier av mänskliga rättigheter är ickehierarkiska, samt ömsesidigt beroende och förstärkande. För att åtgärda den bristen bör Sveriges snarast ratificera tilläggsprotokollet till FN:s konvention om ESK-rättigheter och därmed säkerställa möjligheten till individuell klagorätt för de kränkningar som sker i Sverige.

Kapitel 4 – Tydligare styrning och samordning av åtgärder mot antiziganism.

4.2.6 Länsstyrelsens samordningsuppdrag om utsatta EU-medborgare

Kommissionen mot antiziganism framför i sitt betänkande att vikten av att uppdraget genomförs utifrån ett rättighetsperspektiv inte nog kan betonas. Vikten av denna rekommendation delas av MR-Fonden som ytterligare vill betona detta, inte minst utifrån erfarenheter från andra uppdrag som t.ex. slutredovisningen från den nationella samordnaren för utsatta EU-medborgare. Denna tog inte hänsyn till Sveriges internationella MR åtaganden och tog ett repressivt snarare än ett rättighetsbaserat perspektiv på denna utsatta grupps vistelse i Sverige.⁴

Sverige har även fått internationell kritik från flera instanser gällande sitt agerande på detta område, senast i samband med granskningen i FNs ESK kommitté i juli i år. Rekommendationerna rör bland annat just vikten av att se till denna grupps utsatthet och att adressera grundorsakerna till denna. Sverige uppmanades även att säkerställa att det finns regelverk kring påtvingade vräkningar och att säkerställa att dessa inte bryter mot kommitténs generella kommentar nr. 7. Kommittén understryker att påtvingade vräkningar endast bör ske som en sista utväg och aldrig utan att ett alternativt långsiktigt boende erbjuds.⁵



Jenny Jansson Pearce, generalsekreterare
Fonden för mänskliga rättigheter

⁴ Framtid sökes – Slutredovisning från den nationella samordnaren för utsatta EU-medborgare, ID no SOU 2016:6, Socialdepartementet, februari 2016.

⁵ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Concluding observations on the sixth periodic report of Sweden; 14 July 2016, E/C.12/SWE/CO/6, paragraph 39-40.